

Gunko S. Diagnostics of the Condition and Features of School Motivation of Students

In the article was describe the results of diagnostics of formation and characteristics of educational motivation in the students of secondary and senior levels of general education institutions of different types. It was established that there are differences in the distribution of students by level of schooling as motivation depending on age and from the institution in which they study. In particular, the proportion of middle school students with a high and good level of school motivation is generally higher than among senior students. It was found that there is overload of students in all educational institutions. There are children with a negative attitude towards school, school maladaptation, high anxiety who experience negative, traumatic or unacceptable emotional experiences. It has been established that in each educational institution among the students of the middle level there are children who are partially isolated in the classroom or included in a small closed group. It was found that in one of the institutions conflicts between students with a class teacher, and in the other – certain problems in the interaction of the class teacher with the students. It was carried statistical evaluation of differences in performance and the distribution of students by level of school motivation depending on both the age and the institution in which they study, which showed that these differences are of an occasional nature.

Key words: the motive, motivation, the levels of school motivation.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 304.316.36

Г. Ю. Костенко

**АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»
В КОНТЕКСТІ ПРОФІЛАКТИКИ РАНЬОГО МАТЕРИНСТВА
ТА БАТЬКІВСТВА**

За даними Міністерства охорони здоров'я в Україні, станом на 2016 рік, офіційно зафіксовано 5700 осіб, які народили у віці 15–17 років. Результати опитування учнівської молоді, яке проводилося у 2014 році, свідчить про те, що до 76,2% 17-річних хоча б один раз в житті вживали алкоголь, і 15,7% 17-річних повідомили про те, що вживали наркотики хоча б раз у житті, це ті фактори, які підвищують ймовірність ризикованої статевої поведінки [1].

Також, за даними багатьох досліджень, середній вік вступу підлітків у статеve життя припадає на 14–15 років, окрім того, вони не

використовують контрацепцію (зокрема, презервативи), що значно підвищує ризик незапланованої вагітності. Вагітність та народження дітей в підлітковому віці має певні наслідки: фізичні – тяжкі, часто травматичні пологи, зменшення або унеможливлення подальших вагітностей, патологічний процес розвитку плоду, різного характеру проблеми зі здоров'ям у новонародженого в результаті недостатньої підготованості організму матері до виношування та народження; психологічні – емоційний холод неповнолітніх батьків до дитини, зменшення або повна відсутність бажання мати дітей в майбутньому; соціальні – виховання дітей у неповних сім'ях, труднощі у створенні сім'ї в майбутньому через попередній досвід або/та наявність дитини у молодій дівчини/хлопця, часто у неповнолітніх батьків виникають проблеми із вихованням дитини через незнання чи просто не бажання це робити, в результаті, діти виростають «самі по собі», мають схильність до девіантної поведінки, повної відмови від новонароджених або неналежного їх догляду, що наслідком може мати соціальне сирітство.

У контексті соціальної роботи питання профілактики раннього материнства та батьківства досліджували: Р. Богатирьова, Б. Венцовський, І. Вовк, Б. Ворник, О. Вороненко. Водночас, питання репродуктивного і статевого здоров'я та виховання підлітків, зокрема первинної профілактики раннього материнства та батьківства в школах, з огляду на їх високу соціальну значущість, потребують додаткових розвідок.

Завданням статті є проаналізувати навчальну програму «Основи здоров'я» для учнів старших класів та виявити чи відповідає її зміст потребам у інформації учнів у сфері статевого та репродуктивного здоров'я, чи слугує програма цілям профілактики раннього материнства та батьківства.

У сучасних реаліях реалізація завдань статевого виховання часто покладається саме на школу. Як правило, статево виховання реалізується через предмет «Основи здоров'я», за рідкими винятками завдяки проведенню тематичних виховних годин, візитів в Клініку, дружню до молоді, громадську організацію, що опікується цими питаннями, або ж запрошення спеціаліста з питань статевого та репродуктивного здоров'я у школу. За результатами дослідження, проведеного Благодійним фондом «Здоров'я жінки та планування сім'ї» у 2017, році 33,06% респондентів, у числі яких були підлітки 12-16 років, на даний момент отримують знання з питань статевого та репродуктивного здоров'я у межах навчального закладу (школи), і 35,10% хочуть там же і отримувати таку інформацію. Натомість, вчителі переконані, що такі розмови з підлітками повинні вести батьки. Однак, результати дослідження свідчать що лише 24,49% отримують інформацію від батьків, і лише 11,02% хотіли б про це говорити з ними. Тобто, учні не готові підіймати такі делікатні теми з батьками. Причинами того, чому саме не хочуть говорити з батьками, вірогідно, можуть бути підозри дітей про те, що батьки або самі не достатньо компетентні в таких

питаннях, або не будуть відверто говорити з дітьми, окрім того, дітям, вочевидь, психологічно некомфортно обговорювати такі теми з батьками.

На питання дослідження щодо важливих тем, інформації щодо яких респондентам хотілось би отримувати більше, 72,4% позначили, що вони б хотіли більше дізнатися про емоції та емоційний розвиток, а 60,5% хотіли б інформації про стосунки, в той час як 27,6% хочуть знати про анатомію та фізичний розвиток, а 31,3% – про інфекції, що передаються статевим шляхом, у тому числі про ВІЛ.

Програма «Основи здоров'я», аналіз змісту якої пропонуємо здійснити, затверджена Міністерством освіти і науки України та, розроблена на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.) [2, с. 1]. Навчальна програма має 4 змістовні лінії, а саме: «Екологічна безпека та сталий розвиток» (Т-1), «Громадянська відповідальність» (Т-2), «Здоров'я і безпека» (Т-3) та «Підприємливість і фінансова грамотність» (Т-4). Крім того, в програмі є 4 розділи: «Здоров'я людини», «Психічна і духовна складові здоров'я», «Фізична складова здоров'я», «Соціальна складова здоров'я».

Якщо розглянути навчальну програму за 8 клас, розділ «Фізична складова здоров'я», знайдемо такий перелік тем для вивчення: причини харчових отруєнь, який вид спорту краще впливає на фізичне здоров'я та наслідки незбалансованого харчування. Темі репродуктивного здоров'я у даному розділі не підіймаються. У розділі «Соціальна складова здоров'я» вивчаються чинники ризику для репродуктивного здоров'я молоді в Україні; шляхи інфікування ВІЛ, гепатитами В і С; три стадії ВІЛ-інфекції; методи профілактики ВІЛ-інфекції на особистому рівні (формула індивідуального захисту); доступні та якісні місця тестування на ВІЛ; принципи тестування на ВІЛ-інфекцію [2, с. 32]. Крім того, учень повинен вміти розпізнавати ситуації, що загрожують сексуальним насиллям та вміти відмовлятися від небезпечних пропозицій, а також у нього повинна сформуватися цінність та дотримання правил рівноправного та ненасильницького спілкування між статями. Це доволі важливий розділ для вивчення, оскільки в ньому розглядаються не лише способи передачі ВІЛ, але і небезпечні ситуації, які загрожують насиллям, способами відмови від ризикованих пропозицій та розуміння прав людини в тому числі й тих, які стосуються її сексуального життя. В цьому ж розділі є підтема «Інформаційна безпека», в якій до вивчення запропоновано тему «Он-лайн безпека для попередження сексуального насильства та зловживань». Включення цієї теми до програми є свідченням того, що школа, все ж, докладає зусилля для того, щоб охопити ризиковані ситуації для життя та здоров'я дітей з різних сторін.

Для 9-го класу програма розписана теж таким чином, що в розділі про фізичне здоров'я мова йде про рухову активність та правильне харчування, це логічно, адже, питання щодо репродуктивної системи та відповідних функції організму учні розглядають на уроках біології. Розділ «Соціальна складова здоров'я» містить в собі такі компоненти як: ознаки міцної родини; чинники ризику для репродуктивного здоров'я молоді в Україні, шляхи інфікування ВІЛ; гепатитами В і С, три стадії ВІЛ-інфекції; методи профілактики ЗПСШ, зокрема ВІЛ-інфекції, на особистому і державному рівнях, формулу індивідуального захисту; основні положення законодавства України у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу; принципи тестування на ВІЛ-інфекцію; установи, що надають соціально-психологічні та медичні послуги для молоді [1, с. 38]. Ці теми частково перекликаються (а подекуди навіть повністю повторюються) з відповідними темами за 8 клас. Однак, на дев'ятому році навчання увагу учнів звертають більше на державний рівень профілактики ВІЛ та на правові аспекти, які стосуються ВІЛ. Крім того, в цьому розділі вводиться поняття «гендеру», а відповідно, учень повинен розрізнити такі поняття як «стать» та «гендер», знати їх значення та відмінність. В діяльнісному компоненті даного розділу значиться також, що учень повинен навчитися ефективно спілкуватися та розбудовувати міжособистісні стосунки.

Отже, в програмі «Основи здоров'я» за 8-9 клас є теми, які стосуються статевого та репродуктивного здоров'я та виховання. Здебільшого це теми, які стосуються профілактики та шляхів передачі ВІЛ, однак, є декілька тем про стосунки, гендер та безпеку в інтернеті за протидії сексуальному насильству. Як вже було зазначено, відповідно до результатів дослідження, яке проводив Благодійний фонд «Здоров'я жінки та планування сім'ї», підлітки більше хочуть чути інформацію про сексуальне та репродуктивне здоров'я в школі, ніж від батьків. Зогляду на теми, передбачені програмою дисципліни «Основи здоров'я», школа може надавати необхідну інформацію учням навіть в межах уроку. Водночас, ряд інформаційних потреб учнів залишаються незадоволеними. Зокрема, як видно з результатів вищезгаданого дослідження, підлітки вказують на потребу у розгляді питань, що стосуються природи емоцій та стосунків, зокрема між статями. Ці теми безпосередньо пов'язані з питаннями статевого та репродуктивного здоров'я, адже, коли підлітки вмітнуть розрізнити закоханість, симпатію та кохання, будуть знати, що над стосунками треба працювати, що відповідальність у парі лежить на обох в усіх питаннях, зокрема і стосовно статевих відносин та материнства і батьківства, це буде важлива частина профілактики раннього материнства та батьківства, вони зможуть стати значно відповідальнішими. Чим краще ми знаємо та розуміємо, що відбувається з нами, що ми відчуваємо, які зусилля треба докладати до того, щоб бути щасливими у стосунках, коли ми знаємо наші цінності, тоді ми можемо свідомо підходити до питання вибору

партнера, початку статевого життя, використання контрацепції та свідомого планування народження дитини. Також не повною мірою відображено у програмі питання попередження раннього материнства та батьківства. Зокрема, можна передбачити, що ряд аспектів, які стосуються цього питання, можуть бути розкриті під час вивчення тем про цінність родини, щодо профілактики інфекцій, що передаються статевим шляхом, щодо шляхів передачі ВІЛ, але як такої конкретної теми, яка б розкривала фізіологічні, моральні, соціальні аспекти раннього материнства та батьківства, немає.

Тож, зміст програми «Основи здоров'я» бере до уваги важливість та необхідність розгляду з підлітками тем статевого та репродуктивного здоров'я, але охоплює лише малу його частину. Два роки поспіль учням розповідають про ВІЛ, його шляхи передачі, варіанти захисту, законодавчі аспекти, але не розглядають в повній мірі питання міжособистісних стосунків, цінностей, відповідальності за статеве життя, використання контрацепції та свідомого планування народження дитини. Підлітки хочуть отримувати в межах школи знання про своє статеве та репродуктивне здоров'я, але не хочуть обмежуватися тільки анатомією та інформацією про ВІЛ, вони прагнуть знань про свої емоції, про те як будувати стосунки з протилежною статтю, як дружити, як розрізнити кохання від симпатії. Це ті теми, вивчення яких веде до усвідомленого, відповідального ставлення до свого статевого та репродуктивного здоров'я та слугує цілям ефективного попередження раннього материнства та батьківства.

Список використаної літератури

1. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : За результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О. М. Балакірева (кер. авт. кол.), Т. В. Бондар, Ю. Ю. Приймак, Д. М. Павлова, О. В. Василенко, О. Т. Сакович, С. З. Сальніков, С. В. Сидяк, Ю. Б. Юдін, Н. С. Нахабич. – К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2015. – 200 с. **2. Основи здоров'я** 5-9 класи Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / [Т. Є. Бойченко та ін.].

Костенко Г. Ю. Аналіз навчальної програми «Основи здоров'я» в контексті профілактики раннього материнства та батьківства

У статті проаналізовано навчальну програму «Основи здоров'я» для учнів старших класів та виявлено, з урахуванням результатів дослідження, проведеного БФ «Здоров'я жінки та планування сім'ї», відповідність її змісту потребам у інформації в сфері статевого та репродуктивного здоров'я учнів. Окреслено, на скільки програма слугує цілям профілактики раннього материнства та батьківства.

Ключові слова: профілактика раннього материнства та батьківства, навчальна програма «Основи здоров'я», статеве та репродуктивне здоров'я.

Костенко А. Ю. Анализ учебной программы «Основы здоров'я» в контексте профилактики раннего материнства и отцовства

В статье проанализовано учебную программу «Основы здоровья» для учащихся старших классов и обнаружено, с учетом результатов исследования, проведенного БФ «Здоровье женщины и планирование семьи», соответствие ее содержания потребностям в информации в области полового и репродуктивного здоровья учеников. Определено, насколько программа служит целям профилактики раннего материнства и отцовства.

Ключевые слова: профилактика раннего материнства и отцовства, учебная программа «Основы здоров'я», половое и репродуктивное здоровье.

Kostenko H. Analysis of the "Fundamentals of Health" Curriculum in the Context of Prevention of Early Motherhood and Parenthood

The article analyzes the study program «Fundamentals of Health» for senior students and found, taking into account the results of the research conducted by the CF «Women's Health and Family Planning», the compliance of it's content with the needs for information in the field of sexual and reproductive health of pupils. It is outlined how much the program serves the purposes of prevention of early motherhood and parenthood. Recommendations on topics that can be considered within the discipline «Fundamentals of Health» are given.

Key words: early maternity and paternity prevention, study program «Fundamentals of health», sexual and reproductive health.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.014.53(477)«19»

О. М. Павлюк

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

Одним із головних джерел розбудови національної системи освіти є результати історико-педагогічного аналізу її становлення й розвитку. В